

רשימת ספרי "בן מלך" שיצאו לאור עד עתה:

- על התורה - י"ב ימים נוראים
- תלמים
- שבת קודש
- חממה ומוסר
- ביטחון
- הגדה של פסח
- חג המצות
- ספירת העומר וחג
- השבעות
- גלות ונאולה
- חג הסוכות
- חנוכה
- מורים
- שיר השירים
- עניינים בשי"ס
- המצוות התמידיות
- שבקודש
- שומע כענה

תנן להשיב: mechonbemelech@gmail.com |
כארכיב ניתן להשיב: sales@yefenofbooks.com | Warehouse: 8482450220

פרשת וישב תשפ"ה
גליון מס' 344

בסייעתא דשמיא

אוצרות בן מלך

מתורתו של מרן רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

פרשת וישב

בעצה אחת עם האחים והסכימו במכירתו, ועיין באור החיים שהתקשה בזה].

ועל דרך הפשט נראה לבאר, שעניינו של הכתוב הוא לפרש כיצד התגלגל הדבר שיוסף הביא

אלה תולדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן, והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו, ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם (לז, ב)

עיקר עניינו של מקרא זה הוא בסופו - 'ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם', שכן אחר ענין זה נמשכת הפרשה כולה עד למכירתו. ויש להבין אפוא, מה טיבה של הקדמה זו - שהיה רועה את אחיו בצאן, והוא נער את בני בלהה ובני זלפה, לשם מה הוסיף הכתוב פרטים אלו, ומה הם נוגעים לכלל סיפור הדברים. ועיין במפרשים שפירשו את הדברים בכמה פנים.

[וברש"י פירש שאחד הדברים שהביא דיבה אל אביו הוא שהאחים מזולזין בבני השפחות לקרותן עבדים. וכעין זה כתב ברשב"ם 'נערותו ורגילותו ומשתאיו היו עם בני בלהה ובני זלפה ומתוך כך התחילו אחיו בני לאה לשנוא אותו'.]

והנה לפי זה תמוה מדוע בני השפחות היו

בגליון

פרשת וישב

ביאורי פסוקים..... עמוד 1

היכל השבת

ברוך א-ל עליון אשר נתן מנוחה..... עמוד 6

חכמה ומוסר

ותכירהו לעמוד לפניך..... עמוד 8

בעניינא דיומא

להודות ולהלל לשמן הגדול..... עמוד 10

מרגש השבוע

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גיליון זה נודבו לזיכוי הרבים ע"י ידידנו הנכבד מחשובי אברכי קהילתנו מתומכי מכוננו

הרב **ראובן** ברמ"ד **שיינברגר** שליט"א
לרגל שמחת הבר מצוה לבנו היקר הי"ו

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה לראות ברכה והצלחה בכל אשר יפנו

להנצחות ותרומות "פרנס השבוע/החדש"
אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל: 054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל: 052-7616048

בס"ד מרחשון תשפ"ה

הודעה משימה

מבית מכון "בן מלך"

הגנו להודיע כי לאוד בקשת רבים מבני קהילתנו, ובמיוחד מחותנים המשלחים סבלונות לבית החתנים ומבקשים להעשיר את הבית הצעיר עם ספרי רבינו זצוק"ל שהזמז "ספרי יסוד" עבור בן קהילתנו ניתן יהיה להשיג סט של ספרי "בן מלך" של כל החלקים הנמצאים במלאי במחיר מיוחד ומסובסד

נא לפנות להנהלת המכון
בטל: 054-8422499
או לנציגי המכון בקהילות

בברכת התורה
הנהלת המכון

- ספרים
- למעלה הימנה
- סדרות ספרים
- ביאורים ומאמרים
- על המנהגים חסידי תורה
-
- שיעורים
- על הש"ס
- ספר
- הגות ומחשבות
-
- ביאורים יסוד
-
- ספר
- אמונה ומצוות
-
- מגאן
- תורה ודעת
-
- אגודות
- תורה ודעת

הנצחות תורמים

קו בן מלך
03-3077354

מנהלית מכון
טלפקס 94 עוקב מכתב

עבודת התורה בבית מוסד
לשמוען סיעודי רבני
מחולקים לפי גושים
בכל התחומים

הכשרת ספרו בן מלך
בתיבת המודעות ברחבי העולם

טלפקס ההנהלה: 054-8422488
כתובת: ארזים ישראל 1/9
חבר עילית
עמודי מכתב לפי סעיף 46
לתיבת הדאית
mechonbenmelech@gmail.com

בשורה טובה למבקשי ה'
ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים
'קו בן מלך'
03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים
בפרשת השבוע
שמענו ותחי נפשכם
ויזו רצון שנובה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
הנהלה

הודעה חשובה ומשמחת
לתורמי המכון
ניתן לקבל החזר מס
על תרומות למכון בגובה של
עד 35% מערך התרומה

לפי סעיף 46

ולפי שראה בהם אחים שוים, לכך לא ראה סיבה להימנע מלחבור אליהם ולנהוג בהם דרך אחוה ורעות.

ויאמר אליהם, שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי. והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה, והנה קמה אלומתי וגם ניצבה, והנה תסובינה אלמותיכם ותשתחווין לאלומתי. ויאמרו לו אחי, המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו, ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו (לז, ו-ח)

מה שנאמר 'ויוסיפו עוד שנוא אותו' נראה שאין הכוונה בזה שאותה השנאה הקודמת היתה מתעצמת ומתגברת, אלא שנתוסף עתה סוג רגש שנאה נוסף, כלומר שרגש השנאה הראשון היה מצד כי 'אותו אהב אביהם' כדכתיב לעיל. ועכשיו נוסף עוד סיבה מחודשת לשנאתם, והיינו משום ששואף למלוך עליהם, אשר זה היה תוכן החלום.

והנה אמרה תורה - 'לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא' (ויקרא יט, יז). ופירש הרשב"ם - 'לא תשנא את אחיך בלבבך - אם גמלך רעה לא תתראה לפניו כאוהב. ובקרבו ישים אורבו, לא טוב אל תשנאהו בלבך, אלא הוכח תוכיחהו על מה שעשה ומתוך כך יהיה שלום' (ויקרא שם).

וכן כתב הרמב"ם - 'כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה, שנאמר 'לא תשנא את אחיך בלבבך וכו'' ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב וכו', כשיחטא איש לאיש לא ישטמנו וישתוק כמו שנאמר ברשעים, 'ולא דיבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב, כי שנא אבשלום את אמנון' (שמואל ב' יג כב), אלא מצוה עליו להודיעו, ולומר לו למה עשית לי כך וכך, ולמה חטאת לי בדבר פלוני, שנאמר 'הוכח תוכיח את עמיתך' (הלכות דעות פ"ו ה"ה).

אולם נראה פשוט, שזה דווקא כשהשנאה נובעת משום איזה פגיעה שפגע בו חבירו, ולכן על ידי שיוכיחנו אולי ישוב רעהו ויחזור בו ויבקש מחילתו, אבל כשסיבת השנאה היא מחמת קנאה גרידא, בוודאי שבכאיה גוונא אין כל תועלת לגלות השנאה בפניו.

את דיבתם רעה אל אביהם, דהיינו משום שהיה מקורב אצל כל אחיו ויודע את שיחתם ומעשיהם של כולם. כי הנה, משפחת יעקב היתה חלוקה בין קבוצת בני הגבירות לקבוצת בני השפחות, ומשמע שבני הגבירות היו רועים את צאנם לבדם, בלא בני השפחות [כמו שפירש הרשב"ם: 'את אחיו - בני לאה לפי דרך ארץ קורא אחיו ולא בני השפחות'] ובני השפחות היו חוברים יחדיו בלא בני הגבירות. ולכך מקדים הכתוב לציין, כי בעוד שהללו לא באו בסודם של הללו, הרי שיוסף היה חבר וקרוב לשניהם, הן לבני הגבירות - ע"י השתתפות ברעיותם את הצאן, והן לבני השפחות - ע"י היותו נער וחבר להם [עייני רשב"ם: 'נערותו ורגילותו ומשתאיו היו עם בני בלהה ובני זלפה']. ומתוך שהיה יוסף יודע ומכיר שיחת כולם, ידע לספר לאביו את הדברים המתרחשים בין כולם.

והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו (לז, ב)

כאן זכו בלהה וזלפה לתואר המכובד 'נשי אביו', והנה על אף שבלהה וזלפה היו נידונות כנשי יעקב לכל דבר, הרי שבכל המקרא אין הן מתוארות אלא כשפחות, כגון - 'ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבור את מעבר יבוק' (לב, כג). ופעם אחת אף מכונה פילגש (במעשה ראובן - לעיל לה, כב), אך כאן שינה הכתוב מדרכו וכינה אותן 'נשי אביו'.

והנה על הכתוב 'את דיבתם רעה', פירש רש"י שאחד הדברים הרעים שראה באחיו היה שמזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים. ופשוט שלמדו זאת מסמיכות הדברים, כדאיתא במדרש נתנומא (וישב ז) - 'ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם, ומה אמר לו, רבנן אמרי, אמר לאביו שהן נוהגין בבני בלהה וזלפה מנהג עבדים וקורין אותן עבדים, ואני נוהג בהן מנהג אחוה, שנאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה'.

ולפי זה מבואר היטב כי התואר הזה אכן הולם ומדוקדק כאן, כאשר זאת גופא בא הכתוב להורות, כי לעומת בני הגבירות שהתייחסו לבני השפחות כבני 'שפחות', הרי שבעיני יוסף - על אף היותו בן גבירה - היו אלו בני 'נשי אביו' לכבוד ולחשיבות.

מוטב שיעלוהו מן הבור וימכרוהו לעבד, ובלבד שיותירוהו בחיים.

אמנם יש לעיין שהרי 'גדול המחטיאו יותר מן ההורגו' (במדב"ר כא, ה, ספרי כי תצא פסקא רנב), ואם כן מה שמכרו אותו למצרים שהיתה מלאה ע"ז ועריות ותועבות, כדכתיב 'כמעשה ארץ מצרים וגו' לא תעשו' (ויקרא יח, ג), והפקירו אותו לחטאים חמורים, לכאורה זה גרוע יותר מאם היו הורגים אותו.

אכן מוכח מזה שהאחים הכירו את יוסף וידעו את תוקף צדקותו, והיה ברור להם שיעמוד בכל הניסיונות. וכפי שאכן היה, אשר לא זו בלבד שלא נכשל, אלא על ידי זה שעמד בניסיון נתרומם והגיע לפיסגת מעלותיו. כמו שאמרו בגמרא 'יוסף שקידש שם שמים בסתר, זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב, עדות ביהוסף שמו' (סוטה י:). ולא עוד אלא איתא במדרש - 'יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה, ונגדרו ישראל בזכותו' (ויק"ר לב, ה).

ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם, השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר, ויד אל תשלחו בו... ויאמר יהודה אל אחיו, מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו. לכו ונמכרנו לישמעאלים, וידינו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא (לז, כב-כז)

למרות ששני החלומות של יוסף, באו לערער בעיקר את מעמדם של ראובן הבכור ויהודה המלך, הרי דווקא שני האחים הללו, הם אשר נחלצו לעזרתו להצילו ממיתתו. ונראה לבאר הדבר, כי הנה בכדי להעניש את יוסף על דבר החלום הראשון שהוא נטילת הבכורה, דנו אותו למיתתו, כלומר הואיל ויוסף חפץ בבכורה, דהיינו זכות כפולה מאחיו, דנוהו הם מידה כנגד מידה, ונתכוונו לשלול ממנו אף את זכות קיומו העצמי. אולם 'וישמע ראובן ויצילהו מידם ויאמר לא נכנו נפש' וכוונתו כפי שהעידה תורה היתה 'להשיבו אל אביו'. הרי שדווקא ראובן, שלמען בכורתו נלחמו כל האחים, הוא אשר גונן עליו שלא יהרגוהו, ומשמעות הדבר

ולכן, בתחילה ששנאו אותו מחמת קנאה לא אמרו לו כלום. אולם עתה כשהיתה השנאה נובעת משום חלומותיו, אשר על ידם מבקש למלוך עליהם. אזי היה מוטל עליהם לומר לו זאת, ולכן לא נטרו את שנאתם בלבם, אלא הביעו תרעומותם בפניו - 'ויאמרו לו אחיו המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו'.

ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם, השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר, ויד אל תשלחו בו (לז, כב)

ויאמר יהודה אל אחיו, מה בצע כי נהרוג את אחינו, וכסינו את דמו. לכו ונמכרנו לישמעאלים, וידינו אל תהי בו, כי אחינו בשרנו הוא (לז, כו-כז)

שתי טענות דומות הושמעו למען הצלת יוסף ממיתתו: טענת ראובן - 'אל תשפכו דם', וטענת יהודה - 'מה בצע כי נהרוג את אחינו'. ואולם, ראובן לא נימק את טענתו כלפיהם, אלא סתם ואמר 'אל תשפכו דם'... 'ויד אל תשלחו בו', אבל יהודה נימק את טענתו בקרבת האחוה שביניהם - 'מה בצע כי נהרוג את אחינו'... 'וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא'.

ונראה כי שתי הטענות שונות זו מזו בעניינן. ראובן בא להוכיחם על העוון המוסרי שבהריגת נפש, ואמר כי הגם שדנוהו למיתתו, על כל פנים לא ישפכו דם בידיהם, אלא ישליכוהו אל הבור ויניחוהו למות מאליו [אם כי כוונתו היתה להערים עליהם ולהצילו]. והנה טענה זו - שלא להמיתו בידיים - אינה זקוקה לשום נימוק נוסף של קורבה, כי חומר שפיקות דמים שווה בכל אדם, אחד הרחוק ואחד הקרוב.

אולם טענת יהודה באה לאחר שכבר נמלכו בדעתם שלא להרגו בידיים, אלא ביקשו להמיתו בדרך 'גרמא', כלומר להניחו למות בבור מאליו, לכן קרא אליהם יהודה ופנה אל רגשי האחוה כלפי אחיהם, ואמר, כי הגם שרצונם להסיר את עולו מעליהם, מכל מקום למה זה יניחוהו למות, והלא 'אחינו בשרנו' הוא, ואיככה נוכל להתעלם מבשרנו, לעמוד מנגד ולראות באבדן אחינו. אלא

שבכך וויתר על הבכורה שאכן ניתנה בסופו של דבר ליוסף.

וכפי שדרשו חז"ל - 'ראובן - ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב, [ובכל זאת ביקש עשיו להרוג], וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שביקש להוציאו מן הבור' (רש"י כח, לב. ומקורו בברכות ז).

וכמו כן יהודה אשר כל חלומותיו של יוסף היו כנגד מלכותו, וכמבואר במפרשים שדנו את יוסף כמורד במלכות. והנה דווקא יהודה הוא אשר הציל את יוסף ממוות, ואמר 'מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו'.

אמנם יהודה לא ויתר על מלכותו, אלא טען בפניהם 'מה בצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו, לכו ונמכרונו לישמעאלים'. שכן בכדי להעניש את יוסף על דבר חלום המלכות אין נכון לדונו למיתה ולשלול ממנו את חייו, שברוך מידה כנגד מידה, די לו שימכר לעבד שהוא ההיפך הגמור מן המלוכה.

ואכן כך היה, כי הבכורה דהיינו ליטול פי שניים ניתנה ליוסף וכדכתיב - 'ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך' (להלן מח, כב), וכתוב - 'בני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל' (דברי הימים א' ה, א).

אולם יהודה לא הפסיד את המלכות, ועל אף שניתנה גם מלכות ליוסף, ותקופות ארוכות בתולדות ישראל נתקיימה מלכות יוסף לצד מלכות יהודה. אמנם עיקר המלכות בישראל היתה אצל שבט יהודה, ולעיתים לבוא תתבטל לגמרי מלכות יוסף, כדכתיב - 'ועבדי דוד מלך עליהם, ורועה אחד יהיה לכולם' (יחזקאל לז, א).

הנה כי כן, יש במעשה השבטים באותה שעה, סימן על העתיד, שראובן אשר נעתר למחול על בכורתו כדי להציל את יוסף, אכן איבד את בכורתו לטובת יוסף. ואילו יהודה שלא מחל על מעמדו כמלך, אזי אע"פ שמכירת יוסף לעבד גרמה לבסוף לעלייתו לגדולה, מכל מקום לא ניטלה המלכות מיהודה.

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו (מ, כג)

וברש"י - 'וישכחהו. לאחר מכאן, מפני שתלה בו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור עוד שתי שנים, שנאמר 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים' (תהלים מ, ה), ולא בטח על מצרים הקרוים רהב'.

וכן איתא במדרש - 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, זה יוסף, 'ולא פנה אל רהבים' על ידי שאמר לשר המשקים, 'זכרתי והזכרתני', ניתוסף לו שתי שנים' (בר"ר פט, ג).

ונתקשו המפרשים בזה, מדוע לא היה לו להשתדל אצל שר המשקים ולפעול לציאתו לחירות.

ועיין מה שהארכנו בביור גדר הדברים בספר 'בן מלך - בטחון' (מאמר ה), שביטודו של דבר ההשתדלות היא דבר נכון ורצוי לפני ה', שהרי הקב"ה הוא קבע את סדרי הבריאה ודרכו של עולם, והוא שקבע כיצד היא הדרך שהאדם ישיג צרכיו בעולם. וכשם שקבע שסדר הצמיחה הוא רק על ידי זריעה והשקיה ועידור וכו' והמאכל נעשה ראוי לאכילה רק על ידי אפיה ובישול וכדומה, כך קבע בסדר העולם כי כל צרכי האדם יבואו לו על ידי השתדלות כדרכו של עולם. ומכיוון שכך קבע הקב"ה, הרי מי שסומך ובוטח על הקב"ה ומניח עצמו להנהגתו יתברך, הרי על האדם לנהוג בהתאם ולעשות פעולות השתדלות כשנצרך להשיג ענייניו, משום שכך הוא רצון ה', וכך קבע מנהיג העולם שהאדם יזדקק לפעולות אלו כדי להגיע לצרכיו.

ואין לו לאדם לצפות שיבואו לו צרכיו בלי טורח, בטענה, שמאחר והקב"ה רוצה להאכילני, יספק לי אפוא את מזוני באיזה דרך שהוא בלי פעולות מצדי. ואף שמדמה שבכך הוא מהדר ביותר במדריגת הבטחון, הרי אדרבה לאמיתו של דבר הריהו נוהג בזה בהיפך מידת הבטחון, שהרי אינו סומך ובוטח על ה' להניח עצמו על הנהגתו יתברך, שיהיה משיג צרכיו בדרך שקבע ה', אלא רוצה שיתנו לו באופן אחר, כפי שנראה לו, ולא כפי שהקב"ה קבע, וזה היפך הבטחון.

אמנם שיעור מידת ההשתדלות אין הוא קבוע ושווה לכולם, כי יש אדם שההצלחה מאירה לו פנים, ובדרך כלל במיעוט השתדלות משיג כבר את צרכיו במילואם, ויש אדם שלכל דבר הוא נצרך להרבות במאמצים והשתדלויות. ובזה יש שינויים

פוגם במידת הבטחון, שאינו מניח עצמו להנהגת ה' ואינו מתאים ומכוון מעשיו ומהלך חייו לפי ההנהגה שקבעו עמו מלמעלה.

ובזה יבואר מה שאמרו חז"ל שהיתה תביעה על יוסף, שכיון שראה שה' אתו ואפילו בבית הסוהר כל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, אם כן הרי ראה בעליל שמנהיגים אותו בהשגחה מיוחדת ללא צורך בעשיית פעולות מאתו, ועל כן היה נחשב לפגם בבטחונו בה' מה שהשתדל בבקשתו משר המשקים.

ועיין בספר המספיק לעובדי ה' - 'ובכן אלה שהיתה עליהם תמיד השגחת ה', ובתוכם עבדיו ונביאיו והוא עושה להם ניסים, חייבים שיהיה בטחונו בה' יתעלה שלם ומוגמר, ושגגתם עולה זדון. ומאידך גיסא, מי שמעיז פנים וסומך על בטחונו כזה למרות חוסר הכשרתו ופחיתות סגולותיו, הריהו מבקש מה שאיננו ראוי לו, ובמקום להשיג את קירבת ה' יתעלה יסתיר ה' פניו ממנו, וזהו שאמרו חז"ל (ברכות ח.) 'לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול' (שער הבטחון עמוד עט).

היכל השבת

ברוך א-ל עליון אשר נתן מנוחה

עבודת השבת, שהיא העבודה היסודית והשורשית בחובתינו כלפי ה'.

ונראה שזה הטעם שבפרשת 'מועדי ה' - מקראי קודש' שבפרשת אמור, נאמר בכל המועדים 'הקרבתם אשה לה' מלבד יום השבת שלא נזכר בו הקרבת אשה, דהיינו משום שביום השבת, עצם עשיית יום השביעי ליום שביתה היא קידושו של היום השביעי וזהו 'קריאתו קודש'. וכלשון הפסוק שם - וביום השביעי שבת שבתון מקרא קודש כל מלאכה לא תעשו (ויקרא כג, ג).

בין אדם לחבירו, ואינו דומה מידת ההשתדלות הנצרכת לאחד, למידת ההשתדלות הנצרכת לחבירו. ומשמעות המצוה לבטוח ולסמוך על ה' היינו שכל אחד יהא נוקט במידת ההשתדלות במידה הראויה לו, לפי סדר ההנהגה שנקבע עמו מן השמים.

ועל כל אדם מוטל לעמוד על המידה שנקבעה עבורו מן השמים, על ידי התבוננות במצבו לאורך תקופה מסויימת, וכאשר רואה האדם שהקב"ה מתנהג עמו באופן של הצלחה מיוחדת, וזו היא דרך ההנהגה שנוהגים עמו מלמעלה, אזי מידת השתדלותו הנכונה היא במיעוט פעולות. אמנם רוב האנשים מתנהג עמהם ה' במידה בינונית, אולם ישנם שהכל בא להם בקושי ובמאמצים, וכאשר אדם מבחין שכך הוא הסדר שנקבע לו, עליו להתאים שיעור פעולותיו ומידת השתדלותו לפי סדר זה שמנהיגים אותו מלמעלה. וכל אדם צריך לסמוך על ה' ולבטוח בו שיבואו לו צרכיו אשר נגזרו עבורו, בהיותו עוסק בהשתדלות במידה שנקבעה לו מן השמים. ולא ימעט במידת השתדלות זו, ולא ירבה ויוסיף עליה. כי גם הממעיט וגם המוסיף

השומר שבת הבן עם הבת, לא-ל יצו כמנוחה על מחבת

השביתה היא עבודת היום של השבת, כלומר, שהמנוחה בשבת אין היא רק מצוה ממצוות היום אלא המנוחה היא 'עבודת היום', והיא היא עבודתינו לה' ביום זה.

ונעלית עבודה זו של מנוחת השבת, יתר על עבודת הקרבנות שבמקדש, וביארנו (בספר 'בן מלך שבת קודש' מאמר א) שזה הטעם דמכלל העבודות שאנו עושים לה' לא נזכרה בעשרת הדברות אלא

1. וראה שם עוד שיש שאצל אותו אדם עצמו, בתקופה מסויימת נקבע מן השמים סדר עמו באופן מסויים, ולאחר זמן משנה הקב"ה הנהגתו עמו, ואז צריך האדם גם לשנות את מידת השתדלותו בהתאם לכך. וכמוכן שאי אפשר לעמוד על כך ממאורעות בודדים או מתקופה קצרה, אלא כאשר האדם נותן דעתו לזה לאורך תקופה מסויימת, יכול להבחין אם נשתנה ההנהגה עמו מן השמים, ומעתה עליו לשנות ולהתאים מדת השתדלותו להנהגה זו.

כתב - 'האר"י ז"ל כתב יש ללבוש ד' בגדי לבן מלבוש העליון והתחתון והאזור והחלוק'. וזה דרגה יותר נעלית, דהיינו שבשבת לא זו בלבד שנחשב היהודי ככהן גדול, אלא הוא בעת שנכנס לפני ולפנים.

מלבושים נאים וצחים באים גם לכבוד הנשמה יתירה, שהיא תוספת נשמה באדם שעל ידה מתגלה צלם האלוקים שבו, ולכן לובשים בגדים נאים ומלובנים, בחינת 'הסירו הבגדים הצואים והלבש אותך מחלצות', וכמו מלאכי השרת, כדאיתא ברש"י (קידושין עב.) - 'לבושים לבנים ועטופים כמלאכי השרת דכתיב והאיש לבוש הבדים וכו', ובמסכת נדרים נמי אמרינן מאן מלאכי השרת, 'רבנן', ואמאי קרי להו מלאכי השרת, משום דמצויינין כמלאכי השרת במלבושים נאים'.

והנה איתא בחז"ל על הפסוק 'כתנות עור', שבתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב 'כתנות אור' (בר"ר כ, יב). והיינו שלפני שנפגם האדם בחטא היה לו מעטה של קרני הוד מרוב הארת נשמתו. ובשבת קודש שזוכים לנשמה יתירה משתייכים לבחינה זו, ומבטאים ענין זה בבגדי שבת. וכן איתא בתיקוני זוהר שבשבת מתלבשין הנשמות בכתנות אור (הקדמת התיקוני זוהר מובא באגרא דפרקא אות ק"ו), ועיין של"ה מסכת שבת פרק גר מצוה אות סז, ובלפרי צדיק' קונטרס 'קדושת שבת' מאמר ה אות ו).

ואם יצא חובת היום אשרי לו, אל א-ל אדון מחוללו מנחה היא שלוחה

נהג בסדר העולם הטבעי, ימיו של האדם נתונים לעצמו לעסוק בהם בכל צרכיו, וכמו שכתוב 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'. וגם אדם ישיר דרך המכיר כי הכל ניתן מאת ה', אזי הוא מודה ומשבח על כל הטוב שניתן לו, ואף עובד את ה' ומביא קרבנות לשמים כאות תודה וביטוי הכרה שהכל מאתו יתברך. אולם עדיין עצם סדר החיים נתון לו עבור עצמו כבחירתו, כאשר מטרתו בכל עיסוקיו הוא להשיג את צרכיו ורצונותיו.

אמנם מעם ישראל התחדשה תביעה נשגבה, שימסרו יום מחייהם אשר יהיה נתון לגמרי להקב"ה. וזהו יום השבת, אשר בו האדם כולו קודש לה', כנאמר 'ששת ימים תעבוד ועשית כל

והיינו מה שתיקנו חז"ל בתפילות שבת - 'רצה במנוחתנו'. כלומר שעצם המנוחה הוא עבודת ה' של יום זה, שמבקשים עליה שתהיה רצויה לפניו, כשם שמבקשים רצה בסיום כל תפילה. [וכן ביקשו במקדש אחר הקרבת הקרבנות כדאיתא ברמב"ם (תמידין ומוספין פ"ו ה"ד)]. והנה ביום טוב אין אומרים 'רצה בשמחתנו' או בשביתתנו, כי השמחה ביום טוב וכן השביתה בו, הם 'מצוות היום', ואינם 'עבודת היום', שעבודת ה' ביום טוב הם הקרבנות, מה שאין כן בשבת, ש'המנוחה' היא עצמה עבודת היום. והיא נרצית לפני ה' כקרבן וכמנחה.

במלבושי כבוד ובה משפחה

המצוה ללבוש בשבת בגדים מיוחדים - 'בגדי שבת', בפשטות הוא ענין של כבוד שבת, כדאמרו בגמרא - 'וכבודו מעשות דרכיך, וכבודו, שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול, וכי הא דרבי יוחנן קרי למאניה מכבודתי' (שבת ק"ג). והוא לכבוד קדושת היום.

ואכן מצוה זו ישנה גם בשאר מקראי קודש כדאמרו שם - 'מאי דכתיב 'ולקדוש ה' מכובד', אמר ליה זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתייה, אמרה תורה כבדהו בכסות נקייה' (שם ק"ט). ובמכילתא - 'מקרא קודש - כבדהו במאכל ובמשתה ובכסות נקייה' (מכילתא בא ט, ספרא אמור יב).

אמנם נראה שישנו ענין נוסף בבגדי שבת, שהם באים לכבוד עבודת ה' של יום השבת. והיינו מכיון שיום השבת הוא זמן שכולו קודש לעבודת ה', ולכבוד עבודה זו לובשים בגדי קודש, בגדי שירות ושרד כמו כהנים בעבודתם. ואמנם גם בחול תפקידינו הוא לשרת את הקב"ה, ככתוב 'ממלכת כהנים', אבל בשבת כשאנו מקדישים עצמינו רק לכך, אזי אנו בחינת כהנים גדולים. וכמו הכהן הגדול אשר מן המקדש לא יצא ותמיד כולו כהן לה' אשר לבש בגדים מיוחדים, לכבוד ולתפארת, כראוי למשרת ה' וכן ביתו. ועיין ב'אבודרהם' (סדר שחרית של שבת) - 'תפארת עטה ליום המנוחה רמז שאין בגדי שבת דומין לשל חול וכתיב בבגדי כהן לכבוד ולתפארת וכתיב לבשי בגדי תפארתך', וזהו כמו שביארנו.

ומקובלי צפת נהגו על פי האריז"ל להתעטף בשבת בבגדי לבן, ובלבאר היטב' (סימן רסב סק"ד)

מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלוקיך, לא תעשה כל מלאכה' (שמות כ, ח-י).

והנה עבודת ה' וקיום המצוות שעוסק בהן איש ישראל כל ימות השבוע, אינם שוללים את עיסוקי של האדם עבור עצמו, אלא שהתורה מכוונת אותו שינהל את מסגרת חייו בדרכי ה' ובהנהגה קדושה, וכמו כן מוטל עליו לכבד את ה' ולעבדו בתפילה ובקרבת בוזמנים קצובים. אבל בשבת קודש, היהודי נותן את כל מציאותו לה', ומוסר את עצמו

לה' לגמרי, ומתפנה מכל ענייני עצמו וכל עסקיו, וכמו שכתוב - 'אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדשי ממצוא חפצך ודבר דבר'.

ולזה כיוון הפייטן ברוממות שבח השבת - 'ואם יצא חובת היום אשרי לו, אל א-ל אדון מנחה היא שלוחה', כי התמסרותו זו של האדם לתת את עצמו לגמרי לה' יתברך, היא נתינה לה' כמנחה המוגשת ומקטרת לפניו.

הכמה ומוסר

ותכירהו לעמוד לפניך

ה'. [וכדאיתא בזוהר שמטרת הבריאה היא שתהא מלכותו יתברך גודעת בעולם, כי אין מלך בלא עם].

השרשים - הכרה

סדר העבודה של מלכות ה' היא איפוא, תחילה לחזק את השרשים, דהיינו לעסוק בהכרה ולהתבונן ולחשוב במציאות השי"ת, לחזק בלבו יסודי האמונה, להתבונן בדברים ולחדשם בכל עת, וכן לחשוב על גודל מעשיו, הן בעצם הבריאה שברא נפלאות כאלה וריבוי הברואים וחלקיהם, והן בהמשכיות תנועת חוקי הטבע ופלאי היחס וההתאמה ביניהם, ושהוא יתברך מהווה הכל בכל רגע ורגע, [והמעמיקים יותר יתבוננו עוד למעלה מזה כיצד כל המציאות מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה, וכיצד כל המציאות הנגלית לפי האמת אינה אלא מציאותו יתברך, בחינת 'יחודא עילאה']. וכן בכל ענייני הנהגת ה' בעולם שהוא מלך מלכי המלכים המנהיג כל הפרטים, המדיניות וכל הבריות, וכן הוא יתברך משגיח בכל מעשי בני אדם, ובוחן ושוקל הכל ומנהיגם במשפט.

המהות - עמידה לפני ה'

ועל ידי השרשים יגיע אל מהות הדברים, שיפעלו הדברים בלבו ובעצם נפשו, ויעוררו בו רגשות יראה ואהבה הכנעה והשתוקקות. וכשיבוא לידי דרגה רמה בזה, הדבר יתפוס את כל תודעתו ולא יוכל להסיח דעתו מזה לרגע, וכמו שכתב

תמצית התפקיד - עמידה לפני ה'

תפקידו של היהודי - מורכב משלושה חלקים - שרשים, מהות, ותוצאות.

ה'שרשים', הם ההכרה והידיעה במציאות השי"ת והשגת גדלו ורוממות קדושתו. ה'תוצאות' הם כל העבודות המעשיות וקיום המצוות לפרטיהם. אולם 'המהות' הוא לעמוד לפני ה', וכנוסח שקבעו חכמים בתפילת נעילה 'אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך', לעמוד לפני ה' זה עיקר נשמת תפקיד היהודי, לחיות ולחוש שהוא עומד לפני ה'.

עיקר העבודה היינו העמידה לפניו בהרגשה ובחוש, [אין ידיעת השכל עצם הדבר, כי הידיעות לבד אם אין הם מביאים לידי התעוררות הלב אין זה עבודה, כי אף שיודע הכל וגם יודע שצריך להכניע עצמו אבל צריך לבוא לידי הרגשה בפועל].

המשמעות לעמוד לפני ה' היינו להיות ער להכרה של גדלות ה' ועוצם קדושתו, בהרגשה מוחשית שהשי"ת נוכח ונמצא עמו וכמו שכתוב 'שויית ה' לנגדי תמיד', שהרי את השמים ואת הארץ הוא מלא, ולהיות משתאה ומשתומם מגודל הדבר, כאשר מתוך כך נובע רגש של שעבוד והכנעה ונכונות לעבדו בכל כוחו ולשמוע בקולו בשלימות.

עצם מציאות האדם בהכרה זו באופן מוחש במלוא הרגש, היא המהות והתכלית של עבודת

הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פרק ב) - 'וכשמחשב בדברים האלו מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות'.

וענין זה של עמידה לפני ה' הוא שיא פיסגת תכלית העבודה. והוא מדריגת המלאכים שנקראו 'עומדים' כמו שנאמר 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה' (זכריה ג, ז), וכתוב 'שרפים עומדים ממעל לו' (ישעיהו, ו, ב). כי זה עניינם של המלאכים אשר משרתו 'עומדים' ברום עולם, ומקדישים ומעריצים באימה ובריאה. ועבודת האדם היא להביא עצמו לידי מדריגה רמה זו, שכל מהותו תהיה אפופה ונכבשת מהידיעה והתחושה שהוא ניצב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

התוצאות - חלקי העבודה המעשיים

וכאשר 'המהות' של הדבר שהיא העמידה לפני ה' תהיה אצלו בדרגה הנכונה, ממילא תהיה כל עבודתו נובעת מצד הסיבה האמיתית, וכך יגיע אל 'התוצאות', שיש בהם כמה סוגי עבודה וביטויי קבלת מלכותו, והם כל חלקי מצוות התורה. ובאותה המידה שתהיה אצלו דרגת 'המהות' דהיינו העמידה לפני ה', כך תהיה אצלו דרגת 'התוצאות' דהיינו שלימות קיום המצוות.

וכמו ששנינו במשנה - 'למה קדמה פרשת שמע לזהה אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר כך יקבל עליו עול מצוות' (ברכות יג). כלומר שעול מצוות צריך להיות נובע מקבלת עול מלכות שמים תחילה.

משמעות הדבר של 'עמידה לפני ה'', חובקת את מכלול תנועות נפשו של האדם, רגשי אהבה ויראה הערצה והכנעה מרוב גדולתו ית"ש, התפעלות והשתוממות מעוצם קדושתו, וכן רגשי דביקות והשתוקקות אל השי"ת. התרגשות הכובשת את לבו ומסעירה את נפשו וכל הגיוניה ומאווייה נתונים רק בהתקרבות אל השי"ת.

ככל שיש יותר הכרה בחוש כך יש רוממות בעמידה נכונה

והנה הדרך להגיע לידי כך, הוא כאמור בעיסוק בשרשים של התבוננות והכרה בהשי"ת. כי גם אם לגבי 'התוצאות' דהיינו הציות והשמיעה בקול ה'

וההליכה בדרכי התורה אין כל כך משמעות למידת ההכרה בגדולתו וקדושתו, שהרי גם אם לא היתה ידיעת ה' אצלו כה נשגבה, גם אז היה חייב בציות מושלם, ויראת חטא מוחלטת לא לסטות כמלוא נימה מדרכי התורה. ודי לאדם ככל שידע ואפילו ידיעה מועטת, בכדי להתחייב לשמוע בקולו. ידיעת עוצם קדושתו הנשגבה של הקב"ה אינה מוסיפה כל כך למידת חיוב העבודת והציות שהיא בלאו הכי נתבעת מן האדם במלוא התוקף האפשרי. אבל לגבי 'העמידה לפניו' בצורה נכונה, הרי ככל שמכיר יותר את גדלו ורוממות קדושתו יתברך, הרי זה עמידה בדרגה נעלית לאין ערוך, וככל שזוכה להתבונן ביתר עומק ומעשיר מבטו באספקלריה נוספת בעניינים אלו, יש תוספת גם בעמידה לפניו. דהיינו האהבה והיראה, ההכנעה והביטול אליו, ההערצה וההשתאות, הדביקות וההשתוקקות, בכל אלו חלה תוספת באיכות באותה מידה שהגביר בקרבו את תחושת ובהירות העמידה לפניו.

התוצאות - עבודה, מצוות, בטחון

'התוצאות' של העמידה לפניו וקבלת מלכותו מתחלקות לשני עניינים מרכזיים. הראשונה שבהם, היא כללות ענייני העבודה והפעולות שעושים לכבודו יתברך. לכבדו בשבחים ובזמירות, תפילות וברכות, וכמובן העבודות שניתנו בתורה, בית המקדש וכל סדריו וכל הקרבנות, שהכל כבוד ה'. וכן שבת ומועדי ה'.

החלק השני של פרי העמידה לפניו הוא הנאמנות למלכות ה', לציית כעבד נאמן לכל אשר יצווה המלך, קיום כל התורה והמצוות. ללכת בדרכיו, ולעשות נחת רוח לפניו, ולהיות בכל הנהגתו איש קדוש וישר כרצונו ית"ש.

נוסף לזה, מבחן אמיתי לעמידה מוחשית ותמידית לפני ה', היא כאשר האדם מנהיג את תהלוכות חייו לפי הכרה זו, כלומר לא רק לגבי קיום המצוות, אלא גם בכל ענייני צרכיו בני חי ומזוני, הוא מתהלך עם מידת הבטחון, בידיעה ברורה שהכל מונהג מאת ה', אשר הוא מכוון הכל ומשגיח על כל פרט במידה ובמשפט. והריהו מתאים את כל סדרי הנהגתו לפי ידיעה זו, ואינו דואג כלל ואינו משתדל יותר מכדי הצורך, אלא עיניו נשואות אליו בלבד, והוא שוקט ובוטח בידעו

שהקב"ה עושה זאת הרי הוא מאושר להיות כל
ואמצעי להפיק את רצונו יתברך.

שהוא בידיים נאמנות, כי הוא יתברך הטוב והמטיב
בעל החסד והרחמים עושה הכל. והעיקר, שמכיון

בעניינא דיומא

להודות ולהלל לשמך הגדול

אינה אלא במטרה לבא להוספה בהלל והודאה,
שהם עיקר מהות היום. וכמו שאומרים בנוסח
הנרות הללו - 'הנרות הללו אנו מדליקים על הניסים
וכו' כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך על
נפלאותיך ועל ישועתך. וכדכתב הרמב"ם (הלכות
חנוכה פ"ד ה"ב) - 'מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא
עד מאד וכו' כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל
והודיה לו על הניסים שעשה לנו'.

ובזה מיושב מה שתמהו באחרונים, למה לא
הזכירו בברייתא תקנת הדלקת הנרות. והיינו,
דברייתא לא באו להזכיר אלא התקנות שקבעו
על עצם ומהות הימים, שהם הלל והודאה. אבל
הדלקת נרות, אינה אלא 'מצות היום'.

וכן לדעות הראשונים שהובאו בדרכי משה
(סי' תרע) שיש מצות שמחה וסעודה בחנוכה, היינו
שהוא מצות היום, אך לא מהות היום. שימי חנוכה
נקבעו להלל והודאה, והסעודה היא רק ממצות
היום.

ונראה, דמהאי טעמא כתב הרמב"ם כל הלכות
ההלל, בתוך הלכות חנוכה. כי בכל המועדים, ההלל
הוא רק 'מצות היום'. אבל בחנוכה, הלל הוא מהות
היום, שנקבעו הימים ל'ימי הלל'.

ואילו בפורים, נקבעו ימים טובים "למשתה
ושמחה". 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה' (אסתר
ט, כה) והיינו שבפורים "מהות היום", הוא "ימי
משתה ושמחה". והגם שיש ענין 'הלל' גם בפורים,
כדאמרו - 'קריאתה זו היא הלילא' (מגילה יד.). וכן יש
'הודאה' בעל הניסים. הרי אלו הם רק בגדר "מצות
היום", אבל עיקר חובת היום במהותו ותוכנו, הוא
למשתה ושמחה.

עבודת הלב בימי החנוכה

ההמשמעות היא, לגבי עבודת הלב ורגשי

מהות ימי החנוכה - ימי הלל והודאה

ימי החנוכה נקבעו לימי הלל והודאה לה'.
כדאיתא בגמרא (שבת כא): 'קבעום ועשאום ימים
טובים בהלל והודאה'. וכמו שאומרים בנוסח ועל
הניסים - 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות
ולהלל לשמך הגדול'. החובה של הימים הללו היא
בשני ענינים, מצות 'הלל' ומצות 'הודאה'. וכמו
שכתב רש"י (שם) 'ועשאום ימים טובים בהלל
והודאה, לא שאסורים במלאכה, שלא נקבעו אלא
לקרות הלל ולומר על הניסים בהודאה'.

לשון הגמרא 'קבעום ועשאום ימים טובים
בהלל והודאה'. משמע, שאין כאן תקנה גרידא של
חובת הלל והודאה בימים אלו. אלא יש כאן קביעה
על עצם תוכנם ומהותם של הימים הללו, שיהיו
"ימי הלל והודאה".

כל מועד, יש בו הלכות שהם מדיני "מהות
היום", ויש בו הלכות שהם מדיני "מצות היום".
מהות היום, הוא מה שנקבע היום כולו לתוכן
מסוים שבו יהיה היום מיוחד מכל ימים, לעסוק
בתוכן זה. וכגון יום טוב של סוכות, שמהותו לששון
ולשמחה ומקרא קודש. ועוד יש בו מצות היום,
שהיא נטילת לולב.

ובחנוכה, מהות הימים הם להלל והודאה.
הימים עצם מהותם הינם "ימי הלל", לא רק שחל
בהם חובת אמירת הלל. אלא שהימים הם ימים של
הלל. ויש בחנוכה גם "מצות היום" שהוא הדלקת
נר חנוכה זכר לנס. אבל הדלקת הנרות אינה מהותו
של יום, שאין מצוה זו עצם מהותם של ימי החנוכה.
אין ימי החנוכה 'ימי הדלקת נרות', אלא הם "ימי
הלל והודאה".

נרות חנוכה - הוספה בהלל והודאה

יותר מכך חזינו, שכל מצות הדלקת נר חנוכה,

הניסים, דין בתפילת היום. אין זה שבימי החנוכה התפילה מחוייבת בהזכרת הודאה מיוחדת, אין עצם התפילה חייבת בעל הניסים. אלא הוא חובה מצד חובת הימים, שתיקנו אותם לימי "הלל והודאה".

שאר הזכרות - מדיני התפילה

מה שאין כן ביעלה ויבא, שהוא מצד חובת התפילה. בר"ח וחיה"מ, מאחר שחובת עבודת היום כוללת קרבן מוסף, על כן גם חובת התפילה, היא תפילה שונה ומיוחדת. שהרי תפילות כנגד תמידין תקנום, וביום שיש בו מוסף, הרי זה יום של עבודת ה' מיוחדת, וכל עבודת היום היא עבודה מקודשת יותר. וכדאיתא בגמ' (זבחים צא). שעל ידי קדושת היום שיש בו מוסף, נעשה אף התמיד מקודש יותר. והיינו שכל העבודה ביום זה מקודשת בקדושת היום. וגם התמיד הוא 'קרבן של ראש חדש'. ביום זה התפילה היא תפילה מיוחדת ומקודשת בקדושת היום, בר"ח חל חובה של "תפילת ראש חודש", ועל ידי הזכרת "יעלה ויבא", נעשית התפילה כולה "תפילת ראש חודש". ואם לא הזכיר, לא יצא ידי חובת התפילה של אותו יום. כי ביום זה חל חובה של תפילת ראש חודש, וכשהחסיר יעלה ויבא, החסיר את חובת התפילה של אותו היום, ולכן חייב לחזור.

אבל בחנוכה ופורים, אין הזכרת "הודאה", חובה מצד התפילה. ע"י ההודאה אין נעשית התפילה "תפילת חנוכה". כי בחנוכה אין תפילה מיוחדת, אלא התפילה היא תפילה כבכל יום. אלא שהיתה תקנה לומר "הודאה" בימים אלו, וקבעו אמירה זו בתוך התפילה. ואם שכח לומר הודאה, לא החסיר אלא בחובת ההודאה. אבל תפילת היום היא שלימה ויצא ידי חובתו, וממילא אינו צריך לחזור. וגם אינו רשאי לחזור ולהתפלל מחמת ההודאה, מאחר שכבר יצא ידי חובת היום בתפילה.

דין הזכרת הנס לאחר ברמיה"ז

ובזה יבואר, מה דמצינו בחנוכה (שו"ע או"ח תרפב סעי' א' בהג"ה בשם כל-בו) 'כששכח על הניסים' בברמיה"ז, כשיגיע להרחמן יאמר הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית וכו' בימי מתתיהו וכו'. ועיי"ש במ"ב שמביא בשם האחרונים שכמו"כ אם שכח בתפילה יאמר כן ב'אלוקי נצור'. והיינו

קודש, שיהיה היום כולו 'יום טוב של הלל והודאה', להתעורר ברגשות קודש של הלל והודאה לה'. וכמו כן מענין היום, להוסיף ולהדר בפעולות של הלל והודאה. לדבר בגדלות ה' ולהודות לו בקהל עם, ימי הלל והודאה'.

ואכן כך עמא דבר, שבפורים אין זה רק קיום חובה של פעולת משתה ושמחה, אלא כל עיצומו של יום, הוא יום שמחה ויום משתה. ועוסקים בזה כל היום כולו, בשתיית יין ובסומי. וכן בימי החנוכה, כך הוא, שכל היום הוא יום הלל והודאה, זהו מצות היום כולו. ואכן מרבים העם להתכנס בשירות ותשבחות, להודות ולהלל לה'. וכן מצינו שנתחברו פיוטים וזמירות לחנוכה, בידי הפייטנים הקדמונים. ואילו בפורים כל ענין ההלל שבו, נכלל בתוך קריאת המגילה, 'קריאתה זו הליאל'.

וטעם הדבר, שתיקנו וקבעו את ימי החנוכה להלל והודאה, הוא מכיוון שתוכן הישועה והנצחון ועיקר משמעות הנס, הוא מה שהיה חידוש העבודה וקיום התורה והמצוות. על כן נקבעו ימים אלו להרבות בעבודת ה', לשבח ולכבד את שמו בהילולים והודאות. כענין המקדש שכל עניינו לכבד את שם ה', שיהיה מקום כבוד ובית תפירתו לכבוד שמו. והוא מקום לבא אליו לעבדו, להשתחוות לו, ולהקריב קרבנות לפניו.

וכמבואר בדברי הב"ח הנ"ל (שם) 'היתה הגזירה לבטל מהם העבודה וכו', וכשחזרו למסור נפשם על העבודה הושיעם וכו', על כן נעשה הנס בנרות, תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה. ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב'. וכן נתבאר בדברי הפוסקים, בט"ז ולבוש ושאר אחרונים (שם).

אמירת על הניסים מגדר תקנת הודאה

חובת היום ב'הודאה', מתקיים באמירת על הניסים (כמו שכתב רש"י שבת שם). ואם שכח לומר על הניסים, הרי החסיר חובת ההודאה שתיקנו חכמים לימי החנוכה. אמנם, עם זאת, לא חייבו חכמים לחזור ולהתפלל מי ששכח לומר על הניסים. כדאיתא בתוספתא (ברכות פ"ג. מובא בתוס' שבת כד). ומפורש שם הטעם, שחוזרים רק בימים שיש בהם מוסף כגון ר"ח וחול המועד.

ובביאור הדבר יש לומר, משום שאין אמירת על

ונשואין, וכן ברכות הודאה ושבח בגאולה וברוב גשמים. אי אפשר לאמירה חשובה שחובתה מעיקר הדין, שתאמר בלי תוקף מטבע של ברכה. וכמו כן תקנת ההודאה של חנוכה, נתקנה שתהא נאמרת בברכה. אמנם לא באו חכמים לתקן מטבע מיוחדת של ברכת הודאה, כיון שכבר קיימת "ברכת הודאה" בתוך נוסח התפילה הנאמרת שלש פעמים ביום, וראוי להודות בברכת ההודאה הקבועה. ולכן היה גדר תקנת מצות הודאה שיאמרו על הניסים בתוך ברכת הודאה שבתפילה.

התודה והברכה לידינו הנכבדים מתומכי מכונו
שנטלו חלק בהוצאות גיליון זה

ברכת מזל טוב לידינו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרב **מרדכי אלבוים** שליט"א
לרגל נישואי הבן עב"ג למזל"ט

ברכת מזל טוב לידינו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרב **יהודה רבינוביץ** שליט"א
לרגל הולדת הבן למזל"ט

משום שאין אמירת על הניסים, חובת התפילה. אלא הוא חובת היום, ולכן יש ענין לאמרו גם אחר התפילה ובהמ"ז. כי אילו היתה אמירתו רק דין בחובת התפילה, כבר הפסיד אמירתו. ומה יועיל באמירתו שאחר כך.

ולפי"ז יבואר מה שבי'עלה ויבא' לא נאמרה הלכה זו, למי ששכח בתפילת ר"ח בלילה, או בבהמ"ז, לאמרו אחר התפילה ובהמ"ז. כי כאשר נתבאר, כל דין הזכרת 'יעלה ויבא', הוא דין בחובת התפילה המיוחדת, שתהיה התפילה - 'תפילת ר"ח'. אך אין חובת היום לומר 'יעלה ויבא', שאין היום מחייב אמירתו, אלא התפילה מחייבת הזכרה. ואם שכח, לא יתקן כלום אם יאמרנו באלוקי צנור או בהרחמן. ועי' בהג"ה (או"ח סי' קפח סעי' ז) ובשאר אחרונים שם שנדחקו בזה, ליישב החילוק בין 'יעלה ויבא' ועל הניסים'. ולפי דברינו, מיושב שפיר.

תקנת הודאה במטבע של ברכה

ונראה כי מה שקבעו את ההודאה בתפילה, כי בגדרי תקנות חז"ל, צריך שתהיה ההודאה במטבע של ברכה. וכמו בכל האמירות שקבעו חז"ל שאין להם תוקף, אלא בגדרי מטבע של ברכה. כמו קידוש וברכות השבח והמצוות וברכות אירוסין

בקשה

כפי הידוע בחסדי ה' הותחלה בפועל המלאכה של עריכת

המהדורה הקצרה של בן מלך על חמשה חומשי תורה

(עם חומש רש"י ואונקלוס)

והיות שתוך כדי העריכה המחודשת של כל ביאורי 'בן מלך' בשפה ברורה וקצרה, ישנה הודמנות להוסיף עוד ביאורים של רבינו זצ"ל שלא הוכנסו בספר 'בן מלך' – על התורה'.

לכן אנו פונים בזה, אל כבוד ציבור תלמידי רבינו זצ"ל, מי שזכורים לו מאמרים או פנינים ורעיונות מרבינו, שלא נכתבו ונערכו עדיין בספרים שיצאו לאור, אם מהזיכרון אם מרשימות אישיות או משמיעת קלטות וכדומה, נא להמציא כעת לעורכי המהדורה החדשה. ונוכל לשלב ולהתאים הדברים בענ"ה במהדורה זו. והיה זה שכרם.

והעורכים

ההנהלה

2 אפשרויות:

או לכתוב ולשלוח למייל:
5803367@gmail.com

או להשיע בקו בן מלך
03-307734 שלוחה 3-3

מנחילים את תורתנו לעד

המעוניינים לתרום את הוצאות הגיליון לזיכוי הרבים,
נא לפנות ל-054-8422488 או למייל mechonbenmelech@gmail.com